

Дід Улас

Олександр Мінович

В четвертому класі відмінили фізкультуру. Замість неї була зустріч з ветераном війни.

До школярів прийшов батько Кольки Гнатенка. З десятком блискучих чи то медалей, чи то орденів. В новому костюмі – мов на свято.

Цілу годину розповідав про те, як воював, як бив фашистів, за що отримав блискучі відзнаки, як дійшов аж до самісінької Праги. Сипав на клас іменами маршалів, генералів, назвами дивізій, фронтів, з якими мав справу: "Тимошенко, Рокосовський, Перший Український, Другий Білоруський". Ніби був не рядовим бійцем, а генералом. Мабуть готувався, або вчителька допомагала, щоб доблесті було більше. Все ж таки на носі тридцята річниця Перемоги.

Після розповіді ветерану довго аплодували, подарували квіти та пов'язали на шию червоний піонерський галстук.

Віталька йшов додому зі школи й переповнювався заздрощами. Йому так хотілося бути на місці Кольки. Щоб так само у клас прийшов його батько з медалями, щоб можна було їх потримати хоча б у руках, щоб гордо йти з батьком додому, аби все село бачило.

На жаль, батька у Вітальки немає. І ніколи не було. Мати так і каже, що ніколи не було, хоча, як таке може бути, хлопець не міг взяти до тями.

Замість батька – дід Улас. Він може все, вміє все, знає, здається, про все, про все на світі. Тисячі історій тримаються в його голові. Одна цікавіша іншої. Дід так захоплююче їх розповідає – в онука вуха виростають, аби нічого не пропустити.

– Іди-но сюда, внуче! – каже дід Улас. Давай з тобою будем шпаківню майстрити... Ти тут скраю цю дошку держи, а я олівцем помічу. Во! Добре!... А тепер бери ножовку і відріжай! Тоже добре!.. Давай цвяхи!.. От сюда бий! Тільки ж не по пальцях... Дивись, кудя б'еш! Бо дасть мені мати за тебе.

Віталька сопе від зосередження. Старається, щоб дід похвалив. В роботі виставляє надвір кінчик язика. Дід з того кпинить:

– Языка сховай, майстре, бо ше прикусиш! То-то роботяга знашовся – язык довший за руки. Мать будеш языком заробляти... В учоні підеш... Ге?

– Не! Мені в нас тут добре. Нашо тиї ваші учоні здалися? В город ше їхати.

– Е, то знайш, як карта ляже.

Коли роботу закінчили, Віталька просить діда розказати історію. Про повстанців в республіці Абударії.

Дід любить про таке говорити. Як почне, то ніби перевтілюється. З таким запалом розповідає, ніби не видумує. Ніби сам в тій Абударії був та все своїми очима бачив.

Що то за така країна, і де вона, малий не знає. Питав у вчителя географії, той сказав, що це дідові видумки. Не існує такої країни.

Слухає хлопець оповідки про героїчних людей, які не побоялися виступити проти великої сили жорстоких чужинців, що прийшли, аби познуватися над простими людьми-хліборобами. Щоб вигребти у них останнє в коморі й залишити на голодну смерть, щоб силою забрати в свою чужинську армію сільських чоловіків та хлопців, щоб встановити свої мерзенні порядки, чужу мову.

Розповідає дід про тих хліборобів, наче про себе. І про звички їхні, і про те, як вони на конях їздили, як на вечорницях співали, як косили та орали, як гуртувалися, щоб відсіч дати ворогам, як стріляли. І як падали скривавлені від куль ненависних чужаків.

Мати раз почула ті розповіді. Зблідла раптово, перелякалася. Почала діда сварити:

- Чи ви геть, тату, з розуму з'їхали? Хіба ж то таке можна малому казати? Ану, як піде по селу всім розказувати. Не оберемося лиха. Знов прийдеться переїжджати. Сиділи ви там, сиділи по тих сибірах, а так за двадцять п'ять років розуму не набралися.

- І що ти, мов курка настрахана, - відповідав дід Улас. - Кудачиш і кудачиш. Хто тут знає про, що говорить? Ми ж далеко від країв наших. Та й слухати тре було. Про Абударію ми говоримо. Поняла?.. Про А-бу-да-рі-ю... Йди й не мішай. Крутишся під ногами... А ти, Віталька, слухай і запоминай. Колись воно втямиш, що воно й до чого.

Віталька робив з дідом свищики та дудки з вербових гілок, вчився ловити рибу на ставку, ставити верші, плисти на спині, їздити верхи на старому коні Шнерку, збирати в лісі лисички, бабки, масляки і гриба-веселку для настоянки - дідові взимку натирати ноги, коли будуть вельми крутити.

Дід був йому помічником, другом, радником, вчителем та оповідачем. Всім був гарний дід Улас. Тільки дуже вже жаль було малому, що він не мав жодних заслуг, як деякі інші чоловіки. Не було в їхній хаті таких, як по інших хатах чисельних фото в дерев'яних рамках, де красувалися хвацькі вояки. В формі, зі значками, в погонах та портупях, а часом в хромових чоботях "гармошкою". Ох і хотілося малому побачити хоч раз свого діда в такому.

А ще хотілося хоч раз почути, де то ті "сибіри", про які обмовилася мати, і чого то в них сидів його дід. Та й чого так дивно і незрозуміло треба казати - "сидів"? Хіба він там ніколи не лежав, чи не ходив?

На всі такі питання внука старий Улас відмовчувався. Переводив мову на щось інше. Або казав, що про таке Вітальці рано знати, аби не проговорився комусь, аби він не повторив шлях діда.

Розумів хлопець: скриває від нього дід Улас якусь велику таємницю і не хоче нею ділитися, так як ділився всім. Ніби береже його від якоїсь небезпеки.

Улас був у поважних літах. Довгенько пожив на цьому світі. Тому й прийшла йому невдовзі пора зустрітися з тими, з ким провів юність та молодість. І, які вже давно його чекали, як казав сам дід.

Полежав старий на лавчині під вікном з тиждень та й відійшов. На прощання покликав онука і заповів:

- Пройдуть часи, Вітю, все поміняється... Обов'язково поміняється... Тоді зможеш

ти сам відкрити таємницю мого життя. Дивись... Не забудь про це... І щоб внукам-правнукам своїм розповів про те, що знаєш... Родом я з села Медвин, на Богуславщині... Запомни цю назву... Вона тобі допоможе таємницю відкрити.

Минули роки... Багато разів літо міняло весну, а зима осінь... Розвалився Радянський Союз.

Колишній Віталька став Віталієм Петровичем – вченим і грамотним чоловіком. Завжди пам'ятав він заповіт свого діда. Коли ж настала така пора, що можна було поритися в архівах, то не забарився, відразу ж відшукав все про свого діда Уласа, про його село, про визначне антибільшовицьке повстання в цьому селі в 1919 році. Про участь діда в повстанні. Про безчинства, грабунки й насильства більшовиків. Про Медвинську республіку, яку створили селяни. Про криваву розправу більшовиків з повстанцями.

Не думав і не гадав, який шлях пройшов дід Улас. В якому протистоянні брав участь. Які поневіряння прийшлося винести за таке. Як чудом уник розстрілу.

Зрозумів онук, про яку Абударію розповідав йому старий Улас.

Якимсь разом прийшов Віталій Петрович на могилу до діда. Провідати.

Старий дубовий хрест почорнів, земля заросла барвінком. Але дух діда Уласа неначе зберігся, неначе сховався від могили, мов від когось живого:

– Доброго дня тобі, діду... Постояю тут коло тебе трохи...

А ти виявляється ГЕРОЙ... Горджуся тобою!